

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – ringa narkotikabrott

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

JE

Överklagade avgörandet

Hovrätten för Nedre Norrlands dom 21 januari 2020 i mål B 631-19

Yrkande

Jag yrkar att JE ska dömas för ytterligare ett fall av ringa narkotikabrott (åtalpunkten 2) och att påföljden ska bestämmas till 120 dagsböter om 230 kr.

Frågan i målet

Det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen uttalar sig i frågan huruvida straffbart innehav av narkotika av visst slag konsumerar straffbart bruk av narkotika av annat slag (jfr NJA 2017 s. 415).

Bakgrund

JE åtalades för bl.a. ringa narkotikabrott i två fall bestående dels i olovligt innehav av 0,8 gram amfetamin, som är narkotika, den 20 oktober 2018, dels i olovligt bruk av bl.a. THC, som är narkotika, någon gång mellan den 17 – den 20 oktober 2018 (åtalpunkterna 1 och 2).

Tingsrätten, som ansåg att innehavet av amfetamin konsumerade bruket av THC, dömde JE för ett fall av ringa narkotikabrott under åtalpunkterna 1 och 2. Med beaktande av att JE i samma dom dömdes för ytterligare ett fall av ringa narkotikabrott (åtalpunkten 3) bestämdes påföljden till 110 dagsböter om 230 kr.

Tingsrätten uttalar i sina domskäl bl.a. följande.

Genom JEs erkännande och den övriga utredningen är det styrkt att han brukade tetrahydrocannabinol på den tid och plats som åklagaren har påstått.

(...)

JE ska dock inte dömas särskilt för bruket av tetrahydrocannabinol. Högsta domstolen har nämligen i NJA 2017 s. 415 fastslagit att den som har brukat narkotika som tidigare har utgjort en del av ett eget innehav av narkotika endast ska dömas för innehavet. Att åtalen i åtalspunkterna 1 och 2 omfattar olika slag eller mängd av narkotika kan inte leda till att det är fråga om olika gärningar, eftersom annat inte är visat än att JE mottog all narkotika vid ett och samma tillfälle (jfr NJA 2007 s. 557). Bruket av tetrahydrocannabinol i åtalspunkten 2 ska därför konsumeras av innehavet av amfetamin i åtalspunkten 1, vilket innebär att JE bara ska dömas för *ett fall* av ringa narkotikabrott när det gäller åtalspunkterna 1 och 2.

Åklagaren yrkade i hovrätten att JE skulle dömas för ytterligare ett fall av ringa narkotikabrott och att påföljden därvid skulle skärpas.

Hovrätten, som fastställde tingsrättens domslut, uttalar i sina domskäl bl.a. följande.

Frågan i hovrätten är om JE ska dömas särskilt för bruket av preparat med THC.

Högsta domstolen har kommit fram till att befattning med en viss leverans eller ett visst parti av narkotika utgör *samma gärning* och att olika slags befattningar med den aktuella leveransen eller partiet inte utgör olika gärningar (se rättsfallet NJA 2007 s.557). En helt annan fråga är vad som är *ett respektive flera brott* när någon överträder flera straffbelagda beteenden i narkotikastrafflagen. I den juridiska litteraturen är den dominerande uppfattningen att varje form av olaglig befattning med viss narkotika utgör ett eget brott (se bl.a. Ulväng, Brottslighetskonkurrens, s. 313 f., Andersson m.fl., Narkotikabrotten, s. 153 f., Träskman, Narkotikastraffrätten, s. 230 och SOU). Detta innebär att den som exempelvis förvärvar, transporterar, förpackar, förvarar och överlåter ett parti narkotika i princip gör sig skyldig till fem olika brott. Men det medför inte att en domstol ska döma för samtliga enskilda brott när narkotika från en leverans eller ett parti hanteras på olika sätt. En viss hantering kan i stället anses medbestraffad eller konsumerad genom en fällande dom som innefattar en annan olaglig befattning med samma narkotika. Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2017 s. 415 ansett att den som döms för innehav av viss narkotika inte även ska dömas för bruk av narkotika från samma innehav och i rättsfallet NJA 2017 s. 872 punkten 8 ansett att den som har framställt narkotika inte ska dömas för innehav och bruk av samma narkotika.

I 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) räknas det i sex punkter upp olika slags befattningar med narkotika som kriminaliseras som narkotikabrott. Ordningen i uppräknningen bygger på att de allvarligaste momenten i princip räknas upp först. Högsta domstolens senare tillämpning av konsumtionsprinciperna för narkotikabrott tyder på att en domstol i stället för att döma för varje brott i princip

ska döma för den allvarligaste hanteringen; dvs. i huvudsak den som räknas upp först i bestämmelsen. Även om domslutet i ett sådant fall i formell mening bara kommer att ta upp ett visst led i en narkotikahantering kan övriga delar av hanteringen beaktas på så sätt att dessa utgör försvårande moment när domstolen bedömer brottslighetens straffvärde.

Av punkten 12 i rättsfallet NJA 2017 s. 415 framgår tydligt att den som har brukat narkotika som tidigare har utgjort en del av eget innehav endast ska dömas för innehavet. Även om det handlar om flera olika preparat som samtidigt finns på olika platser betraktas det som *ett* innehav (jfr Ulväng, a.a. s. 232). Något undantag har inte gjorts för den situationen att innehavet har avsett olika preparat och personen endast brukat något av dessa. Det finns knappast heller något rationellt skäl för ett sådant undantag. Det är vidare tydligt att Högsta domstolen ansett att det saknar betydelse att åtalet för innehav inte omfattar den brukade mängden. Om något av preparaten inte har innehafts eller preparaten innehafts vid olika tider kommer saken i ett annat läge.

I målet finns det inte några uppgifter om när eller hur JE haft tillgång till amfetaminet respektive preparatet med THC. Som tingsrätten har kommit fram till får domstolen då utgå från att preparaten tillhörde samma parti. Det är också naturligt att den som brukar ett narkotikapreparat innehaft det före brukandet. Med hänsyn till tidsutrymmet får det också förutsättas att JE innehaft preparaten samtidigt. Detta leder till att JE inte ska dömas särskilt för bruket av preparatet med THC.

Målet i sak

Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2017 s. 415 slagit fast att den som har brukat narkotika som tidigare utgjort del av eget innehav av narkotika, ska dömas enbart för straffbart innehav, som konsumerar det straffbara bruket.

I det aktuella avgörandet var det dock fråga om innehav och bruk av narkotika av samma slag, dvs. cannabis. Högsta domstolen uttalade bl.a. följande.

8. Bruk eller annan befattning med narkotika kriminaliserades år 1988. Dessförinnan straffbelades i 1 § första stycket 6 endast innehav av narkotika. I motiven anges att det endast är i undantagsfall som bruk av narkotika inte föregås av ett straffbart innehav av samma narkotika. Ett sådant undantagsfall är att någon blir bjuden på narkotika direkt ur en spruta eller en pipa. Syftet med kriminaliseringen var att täppa till denna lucka i lagstiftningen. Det framhålls i motiven att det inte är berusningstillståndet som sådant som straffbeläggs utan all olovlig befattning med narkotika, inklusive tillförseln till människokroppen. (Se prop. 1987/88:71 s. 17 ff., jfr även bl.a. NJA 1983 s. 887 och NJA 1986 s. 736.)

9. När det gäller tillämpningen av bestämmelsen anges i förarbetena att gränsdragningen mellan innehav och annan befattning inte är avgörande för om ett visst förfarande är att bedöma som ett eller flera brott. Står det klart att gärningsmannens förfarande omfattat både innehav och eget bruk av samma narkotika, bör åtal väckas endast för innehavet, som får anses konsumera bruket. (Se a. prop. s. 25.)

(...)

11. Genom förarbetsuttalandena står det klart att en tilltalad inte ska dömas särskilt för bruk av den narkotika som han eller hon döms för att ha innehaft. Inte heller bör dömas för bruk, när den tilltalade samtidigt döms för innehav av den narkotika från vilken den brukade narkotikan härrör. För detta talar såväl det sakliga och tidsmässiga sambandet mellan bruket och innehavet som att det tillkommande bruket inte nämnvärt påverkar det samlade straffvärdet av befattningen med narkotika.

12. Den som har brukat narkotika som tidigare har utgjort del av eget innehav av narkotika, ska alltså dömas endast för straffbart innehav. Det straffbara bruket konsumeras av innehavet.

Vad som uttalas i NJA 2017 s. 415 utesluter således inte en annan bedömning i de fall det rör sig om narkotika av olika slag. Enligt min uppfattning bör det i dessa situationer dömas för såväl innehav som bruk i konkurrens.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar.

Vice överåklagaren Astrid Eklund vid Utvecklingscentrum (arbetsställe Stockholm), som inom Åklagarmyndigheten ansvarar för rätts- och metodutveckling när det gäller bl.a. narkotikabrotten, har i en framställning till riksåklagaren om att domen bör överklagas anfört bl.a. följande.

En avgörande fråga är hur Högsta domstolens uttalanden i NJA 2017 s. 415 ska tolkas.

I domen i punkten 9 anges att om det står klart att gärningsmannens förfarande omfattat både innehav och eget bruk av *samma* narkotika, bör åtal väckas bara för innehavet, som får anses konsumera bruket. Denna skrivning har i stor utsträckning både av åklagare och domstolar tolkats som att bruk ska konsumeras av innehav enbart om innehavet och bruket avsett samma preparat. Exempel på det är Hudiksvalls tingsrätts domar i mål B 2308-19, B 707-19 och B 2520-19 och Gävle tingsrätts domar i mål B 64-19, B 71-19, B 2532-19 och B 3184-19 (den sistnämnda är meddelad efter den aktuella hovrättsdomen).

Åklagare med mängdbrottsansvar vid åklagarkammaren i Helsingborg, Malmö, Göteborg, Jönköping och Östersund samt Västerorts och Citys

Åklagarkammare i Stockholm har vid förfrågan från Utvecklingscentrum med anledning av detta ärende uppgett att samtliga åklagare på deras kamrar tolkar avgörandet på ovanstående sätt och att den tolkningen även har godtagits av tingsrätterna när ärendena gått till åtal.

I den aktuella hovrättsdomen har hovrätten tolkat Högsta domstolens dom på ett annat sätt än vad tingsrätterna och åklagarna har gjort. Hovrätten hänvisar till punkten 12 i Högsta domstolens dom och anser att den skrivningen innebär att den som innehar och brukar narkotika vid samma tillfälle enbart ska dömas för innehav oavsett om det rört sig om samma eller olika preparat om preparaten har innehafts vid samma tidpunkt.

Som jag ser kan båda tolkningarna ha fog för sig. Det blir dock problematiskt om underrättspraxis bedömer frågan på olika sätt.

Ringa narkotikabrott bestående av både innehav och bruk är vanligt förekommande. Någon utredning om exakt när ett mindre innehav av narkotika införskaffats görs sällan mot bakgrund av att det oftast helt saknar betydelse för bedömningen av straffvärdet för gärningen. Detsamma gäller för preparat som har innehafts och sedan brukats. Utgångspunkten i ärenden som rör både innehav och bruk är därför regelmässigt att den narkotika som innehas och den som brukats har innehafts vid samma tillfälle. Att lägga resurser på att närmare utreda den frågan är oftast oproportionerligt mot bakgrund av straffvärdet.

Min uppfattning är att Högsta domstolens dom närmast ska tolkas på det sätt som de flesta tingsrätterna har gjort i ovan angivna domar, dvs. att bedöma innehavet och bruket som två brott när det är fråga om olika preparat. Mot bakgrund av att underrättspraxis inte är entydig och att det är en vanligt förekommande brottstyp i den praktiska rättstillämpningen anser jag att det är angeläget att frågan prövas i högsta instans och jag tillstyrker därför att hovrättens dom överklagas till Högsta domstolen.

De faktiska omständigheterna i målet är ostridiga och målet lämpar sig väl för en prövning i Högsta domstolen.

För egen del instämmer jag i Astrid Eklunds och Utvecklingscentrums uppfattning och anser lika med dem att det är av stor vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar mitt överklagande.

Bevisning m.m.

Jag åberopar inte någon bevisning. Målet kan avgöras på handlingarna.

Petra Lundh

My Hedström

Kopia till:

Utvecklingscentrum

Åklagarkammaren i Gävle (AM-155671-18)

Kammaråklagaren Krister Frykman